

"איש אמיץ שקם ולא חת מגשת"

ביקור איו נוי
ראש ממשלת בורמה
בישראל

יוסי נמרי

קבלת פנים חמה בעברית ובבורמזית לאיו נוי ולרעייתו בעיריית תל אביב, 1955 (לע"מ)

יוסי נמרי הוא איש חינוך, בעל תואר מוסמך במדע המדינה ובלימודי ארץ ישראל. התזה שכתב בסיום לימודי המוסמך (באוניברסיטת חיפה) עסקה בנושא יחסי ישראל-בורמה.

בורמה חששה מהשתלטות המעצמות, ולכן כל סיוע מארצות הברית, מברית המועצות, מסין, מבריטניה ומצרפת עורר חשד. ישראל לא איימה על בורמה, מטבע הדברים, והיועצים המומחים מישראל התקבלו בברכה. לישראל הצעירה היו יכולות סיוע והדרכה בתחומי החקלאות, הביטחון, ההתיישבות והפיתוח במדבר. נוסף לכך, בין שרת ובן-גוריון לבין או נו נוצרה ידידות אישית חמה.

שושנה דמארי, שדה בוקר וקיבוץ בודהיסטי

בשבוע ביקורו נפגש או נו עם נשיא המדינה יצחק בן-צבי, ראש הממשלה משה שרת, שר הביטחון דוד בן-גוריון ואישים נוספים. עיריית תל אביב כיבדה אותו בהעניקה לו אזרחות כבוד של העיר, ובמסעו במכונית פתוחה ברחוב אלנבי בתל אביב זכה לקבלת פנים נלהבת. את טקס הענקת אזרחות הכבוד תיאר ראש הממשלה שרת ביומנו האישי: "דיזנגוף ואחד העם, בלפור ורוטשילד, ורבים אחרים השקיפו בתימהון מתוך מסגרות תמונותיהם על המראה המוזר, בהצטרף לחבורתם איש עגול פנים ושחום עור, שחלוקו יורד על מידותיו, וראשו עוטה צעיף משי עם כנף מזדקרת, והכל חולקים לו כבוד רם ויהוד מעלתך' יכנוהו".

או נו ביקר במכון ויצמן ברחובות, שם סעד על שולחנה של אלמנת הנשיא הראשון ורה ויצמן. הוא ביקר בקיבוץ הדתי לביא ובקיבוץ החילוני קריית ענבים, טבל בירדן והתלהב מהופעתה של שושנה דמארי. בשבת נסע לשדה בוקר ושם נועד עם שר הביטחון בן-גוריון לשיחה שנסבה בעיקר על בודהיזם, פילוסופיה ומנהיגות. בדברי התרשמותו אמר או נו: "אני מאמין שהחיים בקיבוצים יכולים להיות גם חיים בבורמה בהתאם לעקרונות הבודהיזם [...] אני רוחש הערצה כבירה ליעילות בשינוי הארץ בדרך כה מופלאה".

לכבוד ביקורו יצא לאור בעברית ספר עם מקבץ מכתביו ששמו "קולה של בורמה – מבחר כתבים". נתן אלתרמן הקדיש במדורו "הטור השביעי" (בעיתון "דבר" מיום 3.6.1955) טור מיוחד לאורח, תחת הכותרת "מר נו (כמה הרהורים מן הענין)". להלן ארבעת בתיו הראשונים:

- א.
שם קצר הוא. או נו. שם קצר עד לצער.
מנהג אסיה: בין צליל השמות הגוף
ובין טיב ממדי השטחים קים פער...
יהי כן. לא באורך הערך נעוץ.
מה קצר הוא הצליל, אך מה רב הוא השער
הנפתח בו. האין זה מופת של קמוץ?
ב.
כבר פגשנו פגש, מאשור עד מצרים
ועד רומא, את כל העמים בשכונה.
ולכן טוב לראות כאן פתאם למר-עין
איש חדש באמת. לפגשו ראשונה...
לא פגישה ראשונה לאחר שנות אלפים, –
לא ולא, כי ממש. בלי אלפים שנה.

שנת 1955 הייתה שנתו השנייה והאחרונה של משה שרת בכהונתו כראש הממשלה. שר החוץ הראשון ברוך הכישרונות, יליד חרסון באוקראינה, בוגר המחזור הראשון של גימנסיה הרצליה, ממחוללי הבריגדה היהודית והנוטרות, מוביל המאבק המוצלח באו"ם לקבלת תכנית החלוקה ובונה משרד החוץ הישראלי, הגיע לפסגת הקריירה הפוליטית עם היבחרו לראשות הממשלה ב-26 בינואר 1954.

ברכת עם בורמה לישראל

אחד ההישגים הגדולים של ממשלת שרת היה ביקורו הרשמי בארץ של ראש ממשלת בורמה (מיאנמר), או נו. היה זה ביקור ראשון של מנהיג מדינה זרה במדינת ישראל בת השבע, והתחושה בקרב האוכלוסייה בארץ הייתה של "פעם ראשונה אחרי אלפיים שנה". האורח הגיע ב-29 במאי 1955 למשך שבוע ימים, וביקורו היה חגיגה גדולה. בשדה התעופה לוד קיבלו את פני האורח בטקס רשמי ראש הממשלה משה שרת, יו"ר הכנסת יוסף שפרינצק, השרים לוי אשכול ויוסף ספיר והרמטכ"ל משה דיין. כל העיתונים סיקרו בהרחבה את האירוע, והעיתון "דבר" ציטט את דברי או נו בכותרת הראשית: "אני מביא ברכת עם בורמה לישראל".

הסיבות לקשר החם המיוחד בין ישראל לבורמה נעוצות בדמיון בין שתי המדינות, על אף ההבדל העצום בשטחן: ב-1948 קיבלו שתייהן את עצמאותן לאחר שנים של שלטון בריטי; שתייהן מדינות שסבלו מסכסוכי גבול עם מדינות שכנות; בשתי המדינות אזורים מעוטי-משקעים המשועים לפיתוח; ובשתי המדינות הצעירות הוקמו משטרים סוציאלי-דמוקרטיים. ב-1947 הזמינה ממשלת בורמה העצמאית למחצה את פרופ' חיים ויצמן לבקר בבורמה ואף לשלוח אליה יועצים מישראל, אך הביקור לא יצא לפועל עקב בריאותו הרופפת של ויצמן. ב-1952 הגיעה ארצה משלחת מטעם המפלגה הסוציאליסטית הבורמזית וביקשה סיוע ישראלי. בנובמבר 1953 נפתחה צירות ישראל בבורמה, ובדצמבר הגיש הציר דוד הכהן את כתב האמנתו. הכהן היה אישיות מוכרת בארץ: ממנהלי סולל בונה, ממנהיגי "ההגנה" בחיפה וחבר כנסת מטעם מפא"י. הוא מונה לשגריר בתקווה שיוכל להרחיב ולהעצים את הקשרים עם בורמה לקשרים עם מעצמות אסיה הגדולות סין והודו.

בן־גוריון בבגדים מקומיים בעת ביקורו בבורמה, 1961 (לע"מ)

ג.
לְנִסְחַת שְׁנוֹת־אֲלֵפִים כֹּל הוֹד וְתַפְאֵרַת,
אֶךְ נֵעִים לְפַעֲמִים גַּם לְסִטּוֹת מִמְסָלָה
וְלִרְאוֹת לֹא רַק אִיךְ הֵיִסְטוֹרִיָּה חֹזֵרֶת,
אֲלָא גַם – אֵי וְאִיךְ הִיא פְּשׁוּט מִתְחִילָה...
וְכִיצַד חֲלוּמוֹת חֲדָשִׁים הִיא שׁוֹזֵרֶת,
אֶף כִּי אֵין זֶה יָאָה לְאֵשָׁה בְּגִילָה.
ד.
עוֹד לֹא אוֹת לְמַפְנֶה... רַק רֵאשִׁית מִנְחָפֶשֶׁת.
בֵּין מִזְרַח לְבִינֵינוּ עֵרֵב כּוֹרָה תְּהוֹם.
עוֹד אֲנַחְנוּ עוֹמְדִים פֶּה בְּקִצֵּה הַיִּבְשֶׁת.
נִצּוֹרִים וּמְנֻדִים וְגִדּוּפִים מְלֵאָם.
– אִישׁ אֲמִיץ הוּא שֶׁקֵּם וְלֹא חֵת מִנְשֶׁת
וְחִךְ וְאָמַר בְּעֵבְרִית: שְׁלוֹם.

לשכתו יצחק נבון טען שבן־גוריון לא הצליח לעשות מדיטציה כי לא הפסיק לדבר... בעיתונות הישראלית עקצו הכותבים את בן־גוריון על משיכתו לבודהיזם. ארתור קסלר כתב ב"ידיעות אחרונות" מיום 8.12.1961: "היחזור ב'ג' מבורמה רגוע וסלחני כלפי אלה שפגעו בו בעבר?". אפילו רעייתו פולה, שהסתייגה מנטייתו לבודהיזם, לא הצטרפה אליו; היא העדיפה להישאר בארץ באמתלה של ניתוח קטרקט בעינה.

אלקנה גלי, כתב "ידיעות אחרונות" שיצא עם ראש הממשלה לבורמה, היטיב להסביר את היחסים בין שתי המדינות: "בורמה הפכה בשבילנו באסיה חלון ראווה לידע הישראלי ולתועלת הצומחת משיתוף פעולה עמה. במקום בו נכשלו אחרים, מהם גדולים ומכובדים בעולם, שם הצליחו שליחי ישראל בהתמסרותם ובנאמנותם. לכן הפכה ישראל לבורמה לא רק דוגמה ומקור השראה של המעשה היוצר, אלא קודם כול הוכחה ניצחת שגם קטנים יחסית ו'חדשים' בזירה העולמית, מסוגלים לעשות את מה שעשו הענקים החזקים".

כמה מהשרים ביקרו בבורמה ובהם פנחס ספיר, אבא אבן וחיים גבתי. גולדה מאיר כתבה בעקבות ביקורה בפברואר 1962, שבועות ספורים לפני ההפיכה הצבאית: "הם לקחו מאתנו כמעט בשלימות את הרעיון שאנשים יכולים לעבוד כחקלאים ובאותו זמן להתאמן בהגנה עצמית. אני הצעתי לבורמנים שיקימו יישובי ספר משלהם בצורה זו, והצעתי להם שישלחו קבוצה גדולה של חיילים בורמנים משוחררים עם משפחותיהם לישראל לשנה בערך כדי שיעבדו בקיבוצים, ואילו אנחנו נשלח ישראלים לבורמה שיעזרו לתכנן שם מושבים נוסח בורמה".

ישראל אכן סייעה בהקמת חבל של מעין־מושבים בצפון בורמה, באזור נמסנג. מומחים מישראל עם משפחותיהם, בראשות עמירם שפרינצק, שהו שם כשנתיים (1959-1961) ואף הקימו בית ספר ישראלי שנקרא "חיות הג'ונגל". בין בורמה וישראל נוצרו קשרים בתחומים רבים: ספנות (חברת "צים"), מלונאות והקמת מלון ישראלי בינגון, חקלאות, ביטחון, התיישבות וקואופרציה. מומחים ויועצים ישראלים רבים ביקרו בבורמה, ובישראל השתלמו בורמנים רבים שהתחבבו מאוד

ביקורו של או נו בישראל נערך חודש אחרי ועידת עמי אסיה ואפריקה בעיר באנדונג שבאינדונזיה, שנערכה באפריל 1955 ונחשבה לאחת הוועידות המכוננות ביחסים הבין־לאומיים. מנהיגי הוועידה היו: ראש ממשלת הודו נהרו, ראש ממשלת סין הקומוניסטית צ'ז'ן אן לאי, נשיא אינדונזיה סוקארנו וראש ממשלת בורמה או נו. מדינת ישראל לא הוזמנה לוועידה, ושהחלטותיה העידו על הקו האנטי־ישראלי שנוקט מאז הגוש האפרו־אסייני. אי הזמנת ישראל והחלטות הוועידה עוררו בישראל אכזבה מרה. קסמו של נשיא מצרים החדש גמאל עבדול נאצר הילך על משתתפי הוועידה, שהרחיקו בהשפעתו את ישראל מאסיה, ונאצר אף הפעיל לחץ כבד על או נו לבטל את ביקורו המתוכנן בישראל. בואו של או נו לארץ חרף הלחץ לביטולו העיד על אהדתו לישראל ועל אומץ לבו, והיה בו מעין פיצוי על האכזבה מהוועידה.

בסיום הביקור קיימו שני ראשי הממשלה או נו ומשה שרת מסיבת עיתונאים, ובה הצהירו יחד על הידידות הקיימת בין שתי המדינות ועל העניין המשותף בהמשך המאמצים לקידומן. בטקס הפרידה בשדה התעופה לוד נשא או נו דברים מרגשים: "חברי, הייתי בישראל והתאהבתי בכך. אתם יודעים כמה קשה להיפרד מחברים. אני מצטער מאד שעליי לעזוב, אך אני מקווה שאוכל לשוב בקרוב. שלום!". מעולם לא נשמעו דברים כה חמים מפי מנהיג זר שביקר בארץ.

בן־גוריון מתרגל מדיטציה

מנהיגי ישראל ערכו ביקורי גומלין בבורמה: משה שרת כשר החוץ ב־1958 ולאחר פרישתו מהממשלה ב־1956, הנשיא בן־צבי ב־1959, וראש הממשלה בן־גוריון ב־1961. בהזמנה ששלח לבן־גוריון באמצעות השגריר בן חורין, כתב או נו שתקופת המדיטציה המלאה הנדרשת היא 45 ימים, אך בשל עיסוקיו יוכל בן־גוריון להסתפק בשבעה ימים ש"לא יתנו לו אולי את כל מבוקשו הפנימי אך יקנו לו הבנה עמוקה של הדברים שלשמם רוצה לבוא". בהמשך להזמנה, בן־גוריון אכן התבודד שלושה ימים במנזר בודהיסטי ושם התנסה במדיטציה, אולם ראש

סודות הבישול
הבורמזי בכפר
הס, 1959 (לע"מ)

משה דיין, או נו וחיללת בבסיס צה"ל אישם, 1955 (לע"מ)

דברים שרואים משם

בנאומו לחברי הפרלמנט הבורמזי ב־24 בספטמבר 1955, אמר או נו כך: "מצאתי כי ישראל היא ארץ מדהימה, למרות גודלה הקטן [...] מעל לכל, הדבר שהרשים אותי ביותר היה היוזמה האדירה של ישראל ליצור חיים חדשים לעמה". הוא סיפר על התרשמותו מהפרחת אזורי המדבר, מהחקלאות ומהתעשייה, מניצול אוצרות ים המלח, ומיכולתם של הישראלים "המעריכים מאוד את החירות" לבחור לעצמם את המודל החברתי התואם לחייהם החדשים ואף להחליפו במידת הצורך. בתגובה לבקשת מערכת "עת'מול", כתבה הגברת תאן תאן נו כך: "שלא נאבי, לא זכיתי לתענוג של ביקור בישראל. אולם החוס, הנועם והנדיבות של הישראלים שפגשתי בהודו ובמיאנמר עוררו בי רצון עז לראות בעצמי את הארץ שהותירה חותם כה חיובי וממושך במחשבתו של אבי. [...] העבר הייחודי של ישראל מעניק לה את הפוטנציאל להיות אחד השחקנים המשפיעים בזירה העולמית, והשקפת העולם שפיתחה אזרחיה לאחר ששרדו דיכוי נורא וסכסוך מר יכולה להעניק לקחים חשובים ליתר האנושות".

תודת המערכת לשגרירות
ישראל במיאנמר ובפרט
לאביגיל עוז, הממונה על
ההסברה, על הסיוע.

על הישראלים. "אגד" מכרה לבורמה אוטובוסים של חברת לילנד, וחלקם פועלים גם כיום ברחובות הבירה ינגון. אחד התחומים המובהקים היה הסיוע הצבאי של ישראל לבורמה. הרמטכ"לים משה דיין, צבי צור ויצחק רבין ביקרו אף הם בינגון, וישראל מכרה לבורמה 30 מטוסי "ספיטפייר" שקיבלה מצ'קוסלובקיה במלחמת העצמאות. שישה טייסים מבורמה השתלמו בישראל, ואחד מהם – סגן טאו וין, נהרג בהתרסקות מטוסו במהלך האימונים ונקבר בבית הקברות הצבאי בחיפה.

"אגרטל פרחים טריים בשיכון חדש": מי 1955 ל־2012

בורמה הדמוקרטית הייתה הראשונה במדינות אסיה שפתחה לנו שער. אלתרמן כתב בסיום שירו: "שם קצר הוא. או נו. שם קצר עד לצער. אך הטל משקלו והטה את הכף". ישראל שאפה להגיע באמצעות בורמה גם למעצמות אסיה הגדולות, סין והודו, אלא שתקווה זו נכזבה והיחסים כוננו לבסוף רק בשנות ה־90. שמעון פרס כתב בספרו "קלע דוד" (עמ' 130): "יחסי בורמה וישראל קיימו באמת, שנים רבות, ציפיות רבות. הם מילאו תפקיד במדיניותה של ישראל, ואפשר להשוותו בנקל לתפקידו של אגרטל פרחים טריים בפרוזדורו של שיכון חדש".

במרץ 1962 תפס הצבא בראשות גנרל נה וין את השלטון בבורמה, ביטל את הדמוקרטיה והשליט משטר צבאי אכזרי, שִׁדָּרד את המדינה לבידוד בין־לאומי ולעוני כבד. או נו עצמו נעצר, נכלא, שוחרר וגלה מארצו, ובשנת 1995 הלך לעולמו. בשנה האחרונה החל תהליך של דמוקרטיזציה בבורמה: מנהיגת האופוזיציה אונג סאן סו צ'י (בתו של המנהיג אונג סאן, שנרצח ב־1948), שוחררה ממעצר בית ונבחרה לפרלמנט. נשיא ארצות הברית אובמה ביקר במדינה ב־2012, נפגש עם הנשיא ועם מנהיגת האופוזיציה ונאם באוניברסיטת ינגון. שגרירות ישראל בינגון מקיימת עד היום קשר חם עם משפחתו של או נו. בשנת 2012 נמסר שעות יד, שהעניק או נו בביקורו בארץ במתנה לשוטר ישראלי, לידי בתו תאן תאן נו.

לעיון נוסף

1. ד' הכהן, יומן בורמה, תל אביב תשכ"ד.
2. מ' יגר, המסע הארוך לאסיה, אוניברסיטת חיפה, תשס"ה.
3. א' נו, קולה של בורמה – מבחר כתבים, הוצאת עם הספר, תל אביב תשכ"ב.
4. י' נמר, יחסי ישראל בורמה, עבודת גמר מחקרית (תזה) לאחר קבלת תואר מוסמך, אוניברסיטת חיפה, אוגוסט 2008.
5. מ' שרת, יומן אישי, כרך ד', תל אביב 1978.